

ATLAS ŽIVÝCH JMEN

DANIEL VRBÍK¹ — VÁCLAV LÁBUS²

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

ÚVOD

Toponyma jsou součástí kolektivní paměti, protože dokumentují postupně se vyvíjející vztah člověka ke krajině a odrážejí její vnímání jako sídelního, hospodářského, ideologického nebo rekreačního prostoru. **Kromě oficiálních** (standardizovaných) toponym **se v běžné, neoficiální nebo polooficiální komunikaci** vyskytují a používají i **neoficiální (lidová/živá) toponyma**. Neoficiální toponyma jsou vnímána jako specifický projev sociální a geografické stratifikace jejich uživatelů. To vede k tomu, že **jsou variabilnější** než relativně stabilní standardizovaná jména.

PROJEKT ŽIVÁ JMÉNA

Pro poznání neoficiálních jmen v Liberci a Stráži nad Nisou vznikl crowdsourcingový projekt Živá jména, který probíhal mezi léty 2019 a 2022. Aktivně se do něj zapojilo více než **jeden a půl tisíce respondentů**, kteří zadali přes **tři tisíce toponym** a doplňujících informací. Sestával ze 3 samostatných fází:

- **sběr jmen** — dotazníkové šetření zaměřené na získání obsáhlého toponymického materiálu. Výsledkem bylo 2 646 sebraných jmen.
- **určování jejich znalosti mezi obyvateli** — v této fázi jsme obyvatelům předkládali jména z první fáze a dotazovali se, zda je pro dané místo používají, nepoužívají nebo neznají. Výsledkem bylo přibližně 200 odpovědí ke jménu.
- **určování prostorové fixace nejznámějších jmen** — pro vybraných 82 nejznámějších jmen jsme nechali obyvatele zakreslit jejich představu prostoru, který dané jméno zabírá (alternativně bylo možné jméno přeskočit). Výsledkem bylo přibližně 128 zakreslů ke jménu.

Pro každou fázi vznikla **samostatná webová mapová aplikace** skrz kterou sběr dat probíhal. Do každé fáze se aktivně zapojilo **několik set respondentů** různých věku. **Více informací na mapy.fp.tul.cz/zivajmena.**

ATLAS

Atlas Živých jmen, formátu A3, přehledně shrnuje výsledky výzkumu ve formě obsáhlých textů **popularizačního charakteru**. Je rozdělen do tří částí. **První, textová a obrazová část** charakterizuje živá jména a geografické názvosloví obecně i ve studovaném území, vysvětluje metodiku sběru dat a tvorby interaktivní mapy. Následuje několik kapitol regionálních textů zaměřených na historické souvislosti, na vztah živých jmen a prostředí, které popisují a končí převážně mapovou kapitolou věnovanou prostorové fixaci. Texty doprovází množství starých i současných fotografií, pohlednic či reklam.

Druhá, atlasová část je sestavena z 29 mapových listů měřítek 1:2 500, 1:5 000 a 1:20 000 pokrývajících Liberec a Stráž nad Nisou. Topografický podklad je sestaven z dat RUIAN, OpenStreetMap, DIBAVOD a Data50. **Neurčitost a nejednoznačnost** lidových jmen se v mapách projevuje jejich umístěním k objektům, které popisují. V maximální míře jsme se snažili jména umístit tak,

aby bylo patrné, k čemu se váží, ale zároveň, aby byla zachována určitá nejistota v přesném vymezení. **Jako referenční bod** jsme použili **polohu zadanou respondenty** v interaktivní mapě Živých jmen. Jen v případě prostorové menších objektů (například malé stavby, restaurace sídlící v přízemí budovy apod.), případně tam, kde se mapa stávala nepřehlednou, jsme použili bodový symbol označující konkrétní místo. Dohromady je v něm umístěno 1123 jmen.

Třetí část publikace je určena spíše odborníkům či vážnějším zájemcům o problematiku zeměpisných jmen. Obsahuje především **rejstřík živých jmen** které se v publikaci objevují, **glosář** a seznam **doporučené literatury**.

V současné chvíli probíhají dokončovací práce, jeho vydání a distribuce je naplánována na listopad 2023.

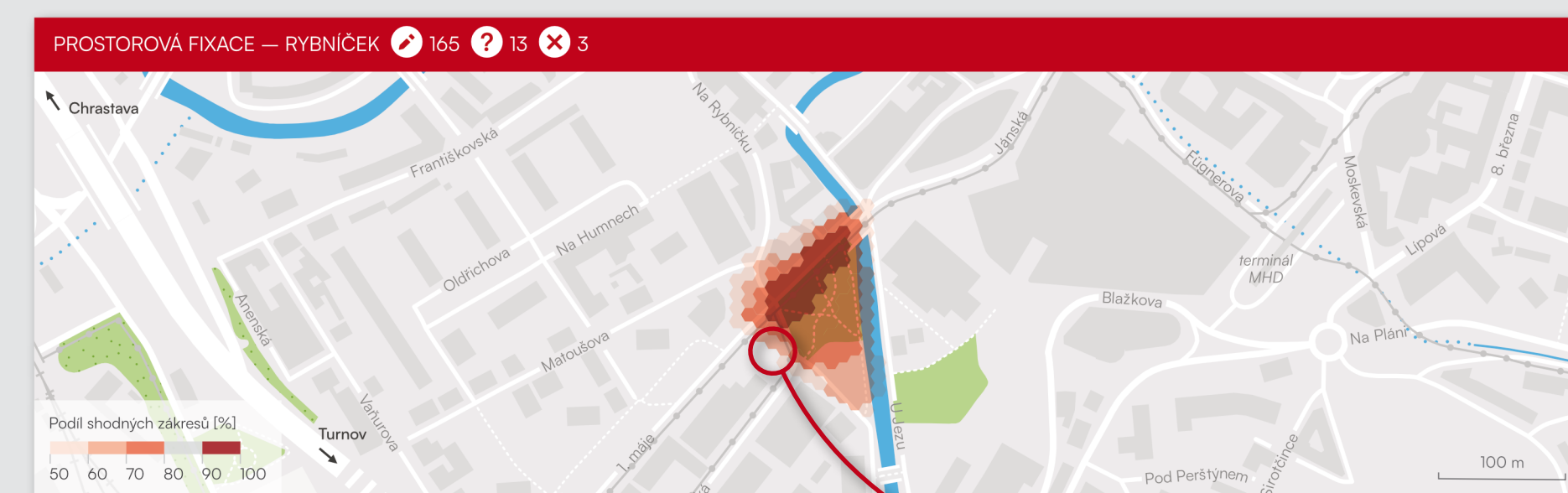
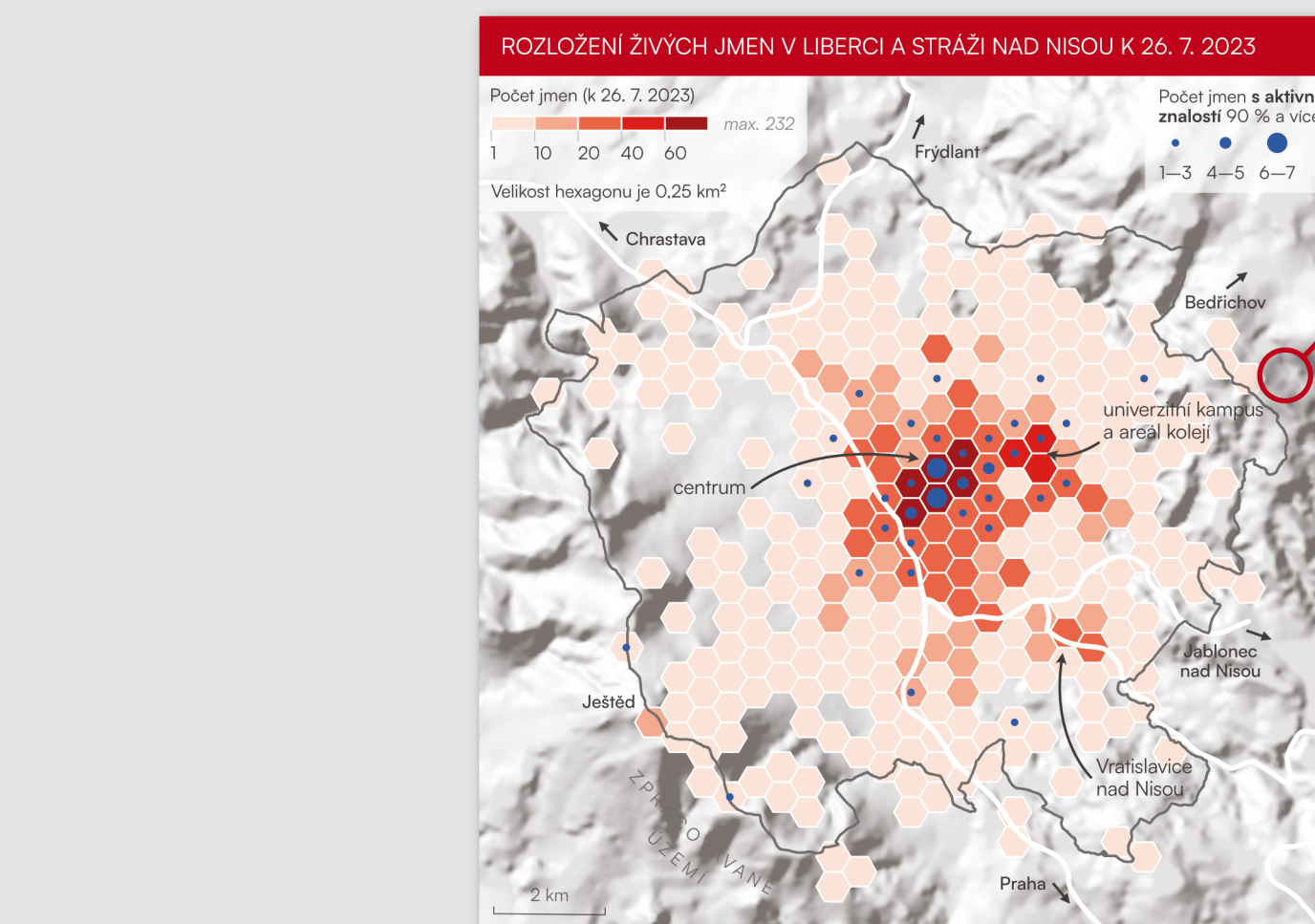
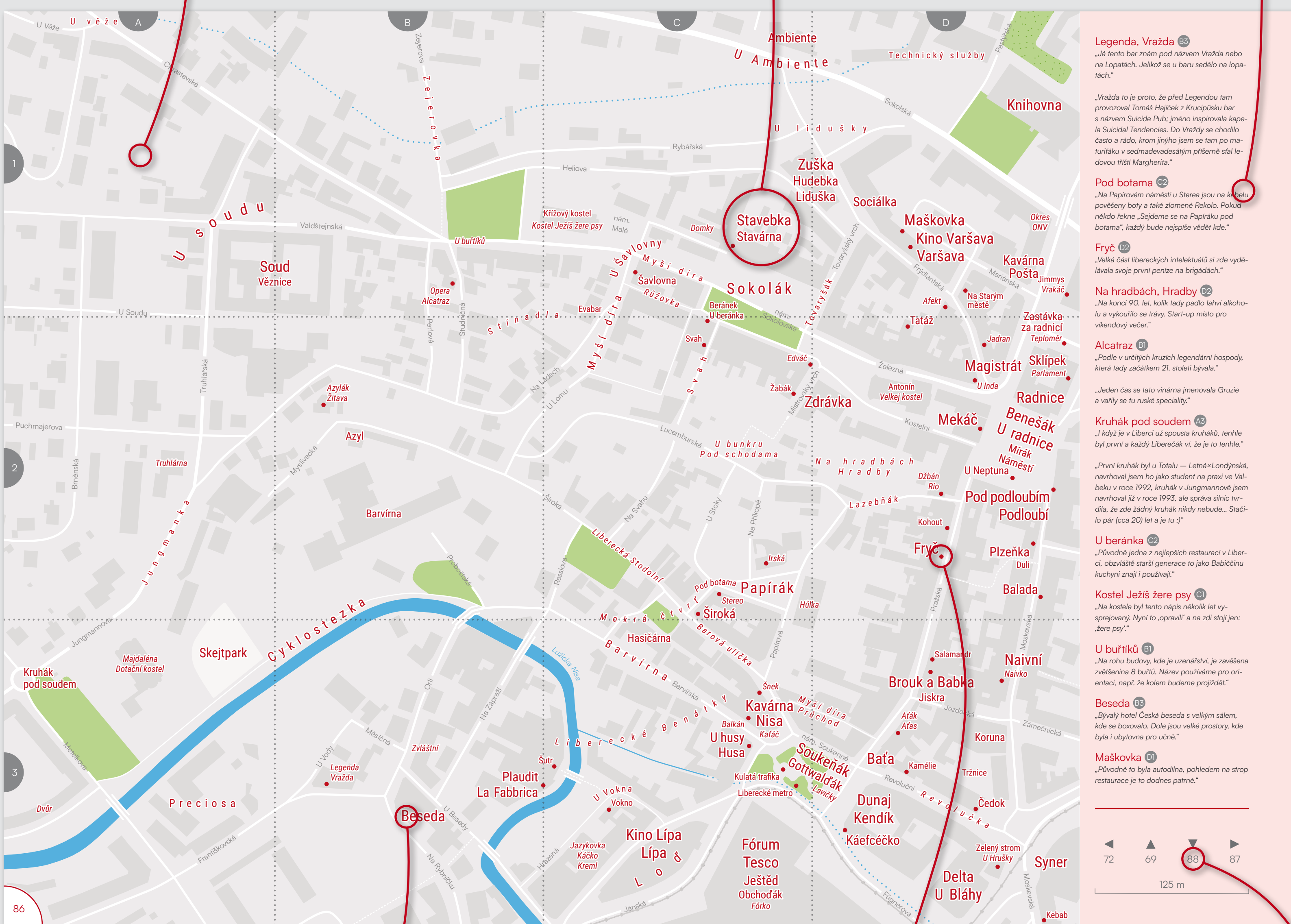
29 mapových listů pokrývá celé území Liberce a Stráže nad Nisou. Většina území je zpracována v měřítku 1:5 000, centrum s vyšší hustotou jmen v měřítku 1:2 500 a okrajové části v měřítku 1:20 000.

Velikosti písma je odlišena míra znalosti mezi veřejností.

Autentické poznámky respondentů často odsvětlují vznik zajímavých jmen.

Na okrajích některých stran jsou uvedeny odbornější informace, rozšiřující hlavní text.

Díky odlišení barvou je možná snadná identifikace neoficiálních jmen v textu.

Mimo atlasovou část obsahuje publikace další tematické mapy. Ty vhodné doplňují předkládané informace uvedené v textu.

Co je to „aktivní“ a „pasivní“ znalost?

Jak jsme uvedli v popisu druhé fáze projektu Živá jména (s. 8), jejím cílem bylo ověřit znalost (nebo neznalost) sebraných jmen. To, že nějaké jméno známe, ale neznáme, že je také používáme. Proto jsme v této fázi také ověřovali, zda respondenti jména znají a používají – **aktivní znalost** – nebo znají, ale nepoužívají – **pasivní znalost**. V mapové aplikaci Živá jména a také v atlasové části této publikace, pracujeme pro zjednodušení s aktivní i pasivní znalostí dohromady tedy se součtem odpovědí „znám a používám“ a „znám, ale nepoužívám“. V této kapitole však pracujeme pouze se **znalostí aktivní**, jména s nejvyšší znalostí (neoficiální) si můžeme zobrazit v mapové aplikaci, seznam jmen s pouze aktivní znalostí 50 % a více (50) najdete zde:

Figurnerka	90,0 %	84,0 %	84,8 %
Bledice	99,5 %	Angarát	94,6 %
Vladáček / U Vladáčku	99,0 %	Kaňhova	94,6 %
Sádkář (náměstí)	98,7 %	Skuhrova	94,3 %
Teřtělana	98,6 %	U Teřtělany	94,2 %
Autobusová	98,5 %	Lidický (nebytový objekt)	94,0 %
Přehradá / Na přehradě	98,5 %	Stará / Kino Varšava	93,9 %
Hokejka	98,2 %	Dopravní histrie	93,7 %
Globus	98,1 %	Výhled	93,6 %
Husovka (ulice)	98,0 %	Křandle	93,5 %
Muzeum	97,6 %	Husovka (nebytový objekt)	93,3 %
Šašev	97,2 %	Lazické	93,2 %
Rybníček (zastávka)	97,0 %	Vápenka	93,0 %
Plaza	97,0 %	Školníka domů, sídliště,	
Nemocnice	96,7 %	Čtvrť, místní část	
Klášteř / U Kláštera	96,7 %	Kolář	92,6 %
Kaňfland	96,3 %	Sokolák	92,5 %
Jirádků	96,0 %	Výhled	92,3 %
ORF	95,8 %	Imperial	92,3 %
Rybníček (park)	95,7 %	Tajch	92,1 %
Kolářov / U Kolářov	95,5 %	Souševník	91,8 %
Makro	95,5 %	Přádek	91,7 %
Čeká chaluha (zastávka)	95,4 %	Lidický (nebytový objekt)	91,6 %
Lázeň	95,3 %	Figurnerka	91,4 %
Aréna	95,1 %	Ležná hospodářské	91,1 %
Božetice	95,1 %	Jirádků	90,6 %
Sádkář (zastávka)	95,0 %	Soud	90,5 %
Čeká chaluha (nebytový objekt)	95,0 %	Figurnerka	90,3 %
Lipa / Kino Lipa	94,9 %	Božetice	90,3 %
		Wolfsbrak	90,3 %

PARK KULTURY A ODDECHU V LIBERCI

ORF 14 Pro kulturní centrum Lidové sady (Lidický) je mezi lidmi, mimo jiných, živé také označení PKO. Jak uvedl jeden z respondentů: „PKO – zkratka pro Park kultury a oddechu. Nevidím jsem se j používat v ostatní od rodáci, protože mi příliš hraze zvládá.“

ORF 11 Když se v Liberci řekne: „Společně se poď hodnám!“ tak to bude na 99 %, nebo spíše na 77,4 %, právě tady.

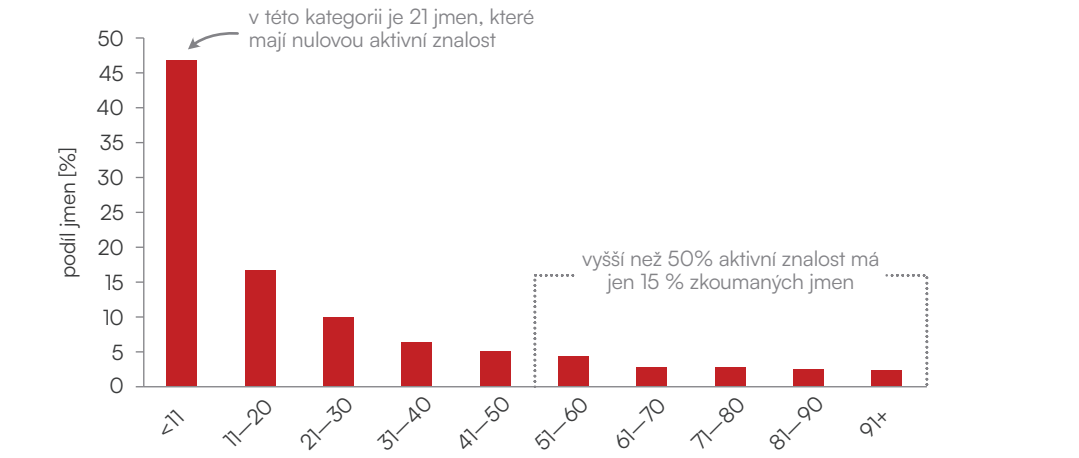
ORF 12 Druhým nejfrekventovanějším objektem, podle něhož se obyvatele Liberce orientují, je budova radnice „Společně se radnicí“ božně nahrazená „pogovorená“ veřejného náměstí v horním centru (nam. Dr. E. Beneše / Benešák).

podobnosti je, vzhledem ke starším dokladům o hromadném osídlení Žilertaru, předgermánského původu (www.fueger.de). Společně sokolá Jindřicha Figurnerka s prostranstvím kolem dnešního Figurnerka je není náhodná, jak by se mohlo na první pohled zdát. V ústředním místě terminálu byla totiž v meziválečné době sportovní hřiště využívala je mimochodem i organizace VMCA, sídlící v objektu, v jehož přízemí v současnosti působí drogerie Rossmann.

Pozoruhodná, nejspíše ležce interpretující varianta **Figurnerka 23:08**, odjezd odkazuje na fakt, že po jistou dobu většina pátečních autobusových linek naposledy vyjížděla z terminálu MHD právě ve 23:08. A protože časa si tak mnozí Liberečtí museli před zavedením nočních spojů přizpůsobit svůj večerní program.

Zajímavé je také, jak obyvatele města vnímají Figurnerka z hlediska prostoru, který zaujímá. Ačkoliv standardizovaný název Figurnerka označuje ulici, živé jméno označuje primárně terminál městské hromadné dopravy a jeho nejbližší okolí. Zde se pak střetává i s dalšími prostoru pojmenovanými v databázi živých jmen, z nichž nejvýznamnější je **Pod hodnám** s aktivní znalostí 77,4 %. Toto jméno odkazuje k dominantní části budovy terminálu, obřím hodinám, které patří k největším v České republice. Pod nimi se nachází obvyklé místo, na němž si Liberečtí domluví svá setkání. Označení má v databázi živých jmen i další varianty, které se už ale týkají celé budovy: **Terminál a červená hřída**. Prostorové vymezení názvu Figurnerka podrobně popíšeme na s. 56.

Počet jmen, která v databázi vykazují míru aktivní znalosti alespoň 90 %, je 59 (z celkových 2 646 jmen evidovaných k 30. 9. 2020), tvoří tedy setva 2,5 % sebraných jmen. To jasně dokumentuje typickou

ORF 15 Míra aktivní znalosti živých jmen na základě průzkumu provedeného v říjnu 2020–lednu 2021 na 2 646 jmenech.

Atlas obsahuje primárně živá jména se znalostí nad 60 %. Ta jsou doplněna subjektivním výběrem méně známých, ale velmi zajímavých jmen (kurzivou).

Prostorové drobnější objekty (restaurace, zastávky MHD aj.) jsou znázorněny bodem.

Navigace v atlasu usnadňuje pohyb mezi jednotlivými listy.

V samostatné kapitole je 30 map prostorové fixace spolu s jejich interpretacemi.

Bohatý obrazový doprovod přináší také staré, dosud nepublikované fotografie.